

GDK 836.1

DEJAVNIKI, KI SO VPLIVALI NA OBLIKOVNE ZNAČILNOSTI SEDEŽNEGA POHIŠTVA V RAZLIČNIH STILNIH OBDOBJIH

Jasna HROVATIN*

Izvleček

Sedežno pohištvo se je, podobno kot ostali uporabni predmeti, skozi zgodovino spreminjalo glede na obliko, uporabljene materiale, dekoracijo in barve. Na oblikovne posebnosti so vplivali predvsem tehnološka odkritja, iznajdbe novih materialov in konstrukcijskih sistemov. Stilne posebnosti so bile odvisne tudi od razpoložljivih surovin, družbenih nazorov in premožnosti naročnikov, zaradi česar je prihajalo do razlik med značilnostmi sedežnega pohištva tudi znotraj istega stila.

Ključne besede: stilno obdobje, oblikovanje, sedežno pohištvo, zgodovinski razvoj

FACTORS HAVING INFLUENCE ON DESIGNING CHARACTERISTICS IN DIFERENT STYLE PERIODS

Abstract

Similarly as other objects fit for use, seats have changed in history as to their form, materials used, decoration and colors. Designing characteristics have been mostly influenced by technological discoveries, new materials and the introduction of different construction systems. Style particularities have also been dependent on raw materials available, social views and financial status of persons placing an order because of which differences can be established even between teh characteristics of seats within teh same style.

Key words: style periods, designing, seats

* Dr., dipl. ing. arh., Oddelek za lesarstvo Biotehniške fakultete, 61000 Ljubljana, Rožna dolina c. VIII/34, SLO

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	193
2	TEHNOLOŠKO-KONSTRUKCIJSKI DEJAVNIKI	194
2.1	VPLIV TEHNOLOŠKIH ODKRITIJ.....	194
2.2	VPLIV NOVIH KONSTRUKCIJSKIH SISTEMOV	195
2.3	IZNAJDBA NOVIH MATERIALOV	196
2.4	KOLIČINA IN VRSTA RAZPOLOŽLJIVIH SUROVIN	196
2.5	VPLIV ENERGETSKIH VIROV	197
3	DRUŽBENI DEJAVNIKI	197
3.1	ŽIVLJENSKO PREPRIČANJE	197
3.2	USTVARJALNA MOČ POSAMEZNIKOV	198
3.3	DRUŽBENOPOLITIČNA DOGAJANJA.....	200
3.4	KULTURNE RAZMERE	201
3.5	RAZVOJ NA PODROČJU UMETNOSTI.....	202
3.6	NAČIN ŽIVLJENJA IN STOPNJA STANOVANJSKE KULTURE ..	202
3.7	PRIORITETA POSAMEZNIH KRITERIJEV V RAZLIČNIH OBDOBJIH.....	203
3.8	MODA OBLAČENJA	204
4	PROSTORSKI DEJAVNIKI	205
4.1	GEOGRAFSKI POLOŽAJ	205
4.2	RAZVOJ TRANSPORTNIH IN KOMUNIKACIJSKIH SREDSTEV.....	205
5.	SKLEP	206
	VIRI	206

1 UVOD

Razumljivo je, da se je oblika stola skozi zgodovino malo spremenila, saj jo pogojujeta funkcija stola in konstrukcija, ki je odvisna od materiala in tehnologije. Kljub temu pa so se tudi na stolu odražale značilnosti različnih stilnih obdobj, ki so se spreminjale vzporedno z razvojem družbe. Na izoblikovanje različnih stilov, na razvoj pohištvene industrije in posredno na spremembe v načinu življenja so vplivali naslednji dejavniki:

- tehnološko konstrukcijski (vpliv tehnoloških odkritij in uporabe energetskih virov, uvajanje novih konstrukcijskih sistemov),
- materiali (uporaba novih materialov, količina in vrsta razpoložljivih surovin),
- družba (življenjsko prepričanje in ideali nosilcev stila, ustvarjalna moč posameznikov, družbenopolitična dogajanja, kulturne razmere, razvoj na drugih umetnostnih področjih, način življenja in stopnja stanovanjske kulture, prioriteta posameznih kriterijev v različnih obdobjih, moda oblačenja),
- geografski položaj,
- razvoj transportnih in komunikacijskih sredstev.

Na različne izvedbe posameznih kosov sedežnega pohištva v istem stilnem obdobju pa so vplivali:

- razpoložljivi materiali,
- socialni položaj naročnika (premožnost),
- njegov hierarhični položaj v družbi.

Modne novosti so se navadno najprej izoblikovale na dvoru, v preprostejših različicah (manj dragoceni materiali in preprostejše oblike) jih je nato prevzelo meščanstvo, na podeželju pa modna dogajanja pogosto niti niso imela vpliva.

2 TEHNOLOŠKO KONSTRUKCIJSKI DEJAVNIKI

2.1 VPLIV TEHNOLOŠKIH ODKRITIJ

Stari Egipčani so poznali sekiro, žago, stružnico, svedre in osnovno tesarsko orodje. Površine so znali furnirati, rezljati in intarzirati. Pripisujejo jim celo poznavanje postopka za izdelavo vezanega lesa. V antiki so dosegli še višjo tehnično popolnost. Poznali so že kovinske žeblje in skoraj vse vrste lesnih zvez, ki jih pri ročnem delu uporabljajo še danes. Les so znali kriviti, površino pa oblati in politirati. Večino tehničnega znanja so v srednjem veku pozabili, kasneje pa so ga neodvisno od antike ponovno odkrili. Napredek, ki je bil posledica pozabljenih in ponovno odkritih izkušenj antike in odkritja žage na vodni pogon (13. stol.), je bil opazen šele v drugi polovici 14. stol., ko je nastal mizarški ceh, ločen od tesarjev. Tehnična sposobnost obrtnikov je bila osnova za razvijanje smotnejših in umetniško dovršenih oblik pohištva. Novost tega obdobja so prvi tapecirani stoli. V času manierizma (druga polovica 16. stol.) je obrtniška tehnična popolnost dosegla že zelo visoko raven. V baroku so pričeli ustanavljati prve manufakture, čeprav so pokrivali večji del proizvodnje še vedno obrtniki, združeni v cehih. Značilna je bila visoka kakovost ob izpopolnjeni tehniki in organizaciji dela, ki je dosegla višek v času rokokoja. V začetnem obdobju baroka je bil poudarek na spiralnem struženju, ki ga je kasneje nadomestilo rezbarjenje. Površine so obdelovali s postopkom za imitacijo orientalskih lakov - japaning ali s ponovno odkritim politiranjem. V 18. stol. so izumili krožno žago, stroj za obdelavo lesa in v prvih letih 19. stol. še tračno žago. Konec 18. stol. so ukinili cehovstvo. V času, ko so postali glavni naročniki pripadniki meščanskega družbenega sloja, so bili struženi elementi zaradi nižje cene bolj razširjeni kot izvedbeno zahtevnejši rezbarsko obdelani deli pohištva. Hkrati je bil začetek 19. stol. čas prehoda individualne rokodelske dejavnosti v kolektivno manufakturno in industrijsko proizvodnjo. Iznašli so stroj za izdelavo profilov in stroj za rezbarjenje, ki sta bistveno pocenila proizvodnjo zahtevno oblikovanega pohištva. V začetnem obdobju industrijskega oblikovanja je bilo še prisotno nasilno združevanje tehnike in oblikovnih principov obrtniškega dela; rezultat je bilo nelogično posnemanje oblik, značilnih za

obrtniške izdelke, vendar narejenih na industrijski način. Mešanje stilov se je pojavilo v istem stanovanjskem prostoru in celo na enem kosu pohištva. To je čas, ko se pokaže dvojni aspekt eklekticistične kulture: romantična zazrtost v preteklost in mehaniziranost industrijske proizvodnje. V 19. stol. je M. Thonet začel izdelovati pohištvo iz krivljenih struženih palic in dokazal, da je velikoserijska cenena proizvodnja lahko prav tako kakovostna kot ročno izdelani predmeti. (sl.1) Razvoj novih tehnologij je v 20 stol. skokovito naraščal vse do sodobnih računalniško krmiljenih robotiziranih strojev.

2.2 VPLIV NOVIH KONSTRUKCIJSKIH SISTEMOV

Preprosto, z rastlinskimi vlakni ali usnjenimi trakovi povezano okvirno konstrukcijo, lesne zveze na utor in čep ter lesne zveze s peresom so poznali že stari Egipčani. Sistem okvirne konstrukcije je kasneje prešel v pozabo in se v začetku 15. stoletja vzporedno s širjenjem žag na vodni pogon ponovno uveljavil. Masivno tesarsko deščično konstrukcijo so zamenjali z mizarsko izdelano okvirno konstrukcijo s polnilom. Polna skrinjasta podnožja srednjeveških stolov pa so v renesansi (16.stol.) nadomestili s podbojno konstrukcijo oziroma z nogami.

Konstrukcija rokokojskega pohištva je bila izredno netektonska, oblike so negirale zahteve materiala, predvsem lesa, kar je bilo še bolj očitno kasneje, v času art nouveauja, medtem ko so bila vmesna obdobja klasicizma naklonjena jasnejšim in bolj tektonskim oblikam. V času moderne je bila oblika podrejena materialu, novim tehnologijam in funkcionalnosti. Smotrne oblike so se izražale v tehnično-inženirski konstrukciji. Podnožja stolov so postala zaradi uporabe novih materialov in novih načinov spajanja izredno raznolika. (sl.2) Novost so bile sedežne lupine iz vezanega lesa ali umetne mase, postavljene na podnožje, in stoli, pri katerih sta podnožje in sedišče iz enega kosa. (sl.3) Stoli v high-tech stilu imajo poudarjeno konstrukcijo, premišljene in precizno izdelane detajle, pogoste so inovativne tehnične rešitve.

2.3 IZNAJDBA NOVIH MATERIALOV

Kožna lepila in lameliran les so uporabljali že v starem Egiptu. Japaning - postopek za imitiranje japonske lakirne tehnike-so začeli uporabljati v baroku. Kot cenen nadomestek za zamudna rezbarska dela so uporabljali papir maše. V začetku 20. stol. se je pohištvo zaradi novih tehnologij in novih materialov oblikovno in konstrukcijsko bistveno spremenilo. Za sedežno pohištvo so začeli uporabljati jeklene cevi, vlečeno ploščato jeklo, umetne mase (vливane, prešane, lamelirane), iverne in vlaknene plošče, akrilne barve in nove postopke za površinsko obdelavo in zaščito kovin. Ponovno odkrijejo lameliran les. Novi materiali so spremenili obliko, težo in dimenzije stolov. Kljub naglemu razvoju in napredku na tem področju pa se danes, v 90-ih, vračamo k prvinskim, naravnim in ekološko neoporečnim materialom. Prednost imajo les, kovine in ratan; cenjena je naravna zaščita z olji, voski in šelakom.

2.4 KOLIČINA IN VRSTA RAZPOLOŽLJIVIH SUROVIN

Za preprostejše sedežno pohištvo so v vseh zgodovinskih obdobjih uporabljali večinoma lokalne vrste lesa, ki so jih nato z imitacijo ali furniranjem prilagodili modnim zapovedim časa. Eksotične vrste lesa so uporabljali predvsem za reprezentančne stole.

Na uporabo različnih vrst lesa je vplivala tudi tehnologija obdelave, značilna za določeno stilno obdobje. Ko so bili najbolj razširjeni struženi elementi, so uporabljali predvsem trše vrste lesa, mehkejši les pa souporabljali, ko je bil poudarek na rezbarjenih plastično oblikovanih elementih.

Z razvojem prometa so se lokalne posebnosti pri izbiri materialov sicer zmanjšale, kljub temu pa imajo zaradi rentabilnosti proizvodnje še vedno prednost surovine, ki so dosegljive v bližini proizvodnje.

2.5 VPLIV ENERGETSKIH VIROV

Prvi pogoj za nov način izdelave lesenih konstrukcij je bila iznajdba žag na vodni pogon. Pojavile so se v 13. stol. in se razširile v naslednjem. Stroji na parni in električni pogon so v 19. stol. pospešili in pocenili proizvodnjo ter vplivali na eklecticism preteklih stilnih obdobij in v 20. stol. na rojstvo in razvoj industrijskega oblikovanja.

3 DRUŽBENI DEJAVNIKI

3.1 ŽIVLJENSKO PREPRIČANJE

Nosilci stila so bili do 19. stoletja večinoma vladajoči sloji: vladarji z dvorom, plemstvo in cerkev. Za nastanek renesanse in kasneje klasicizma je bilo odločilno preučevanje grške filozofije in znanosti ter odkrivanje antičnih izkopenin. "Obeležja sama po sebi ne ustvarjajo stila. Potrebna je osnovna ideja, ki jih oživi." (Nikolaus Pevsner 1972) V Italiji postane v času renesanse meščanstvo nosilec kulturnega življenja in glavni naročnik umetniških del. To je obdobje, ko lahko prvič znotraj glavnega stilnega obdobja govorimo tudi o narodnih stilih, ki so posledica različnega okusa narodov oziroma nosilcev stila. Barok in rokoko sta obdobji, v katerih se značilni stil oblikuje na francoskem dvoru in se od tam širi na podeželje med nižje sloje in v tujino. Proti koncu 18. stol., po revolucionarnih vrenjih postane meščanski sloj ponovno glavni naročnik umetniških del. Empir, stil Napoleona Bonaparteja, je poslednji francoski dvorni stil. Po padcu Napoleona je prevzelo vodilno vlogo pri oblikovanju pohištva meščanstvo.

Na prehodu stoletja so na nastanek findsieclevske umetnosti vplivale različne skupine z naprednimi umetnostnimi programi, ki jim je bilo skupno zavračanje vzorov iz preteklosti in naklonjenost do narave. Zaradi močnih narodnih posebnosti pa je praktično nemogoče govoriti o enotnem stilu. Temu sledi obdobje funkcionalizma, v katerem so njegovi vodilni predstavniki zagovarjali

ideje, kot so: "Forma sledi funkciji. Vsako stvar določa njeno bistvo. Manj je več. Hiša je stroj za bivanje. Prihodnost umetnosti leži zgolj v stroju." Oblikovanje je podrejeno željam industrije in predpostavkam o ergonomskih potrebah poprečnega uporabnika. Industrijska proizvodnja in dvig standarda sta vplivala na pojav potrošniške miselnosti, ki je dosegla vrhunec v 60-ih letih. Pohištvo je bilo zavestno oblikovano za kratko obdobje, oblikovanje se spusti na raven stylinga. (Styling je iluzija o spremembi, je kozmetični poseg oziroma spreminjanje tržne ponudbe brez resnične izboljšave.)Prevladovalo je navdušenje nad novimi materiali in tehnologijami, odnos do okolja je z ekološkega vidika neosveščen. V 70-ih se prične odpor do potrošniške miselnosti in uporabe umetnih materialov. Oprema prostorov postane resnejša, prične naraščati pomen ekologije in odgovornost oblikovalcev. V 80-ih dozori spoznanje, da sreča ni povezana s količino in funkcionalnostjo dobrin, ampak s kakovostjo življenja. Priseganje na funkcionalnost pojasnjujejo kot posledico pomanjkanja idej. Pomembne postanejo simbolne in estetske značilnosti pohištva, njegova nenavadnost in humornost, upoštevajo individualni okus, domišljijo in čustva. Predmeti so oblikovani za okus preprostega, vsakdanjega človeka, ki ljubi kič in teatralnost. Geslo postmoderne je: "Oblika sledi fikciji."

Pohištvo izraža življenjsko prepričanje in ideale nosilcev stila. Tako naprimer pohištvo Ludvika XIV. simbolizira moč in bogastvo vladarja ter dvora, bidermajerski stoli utelešajo udobje, praktičnost in meščansko idilo, pohištvo shakerjev pa odraža asketski način življenja in osebno prepričanje članov omenjene sekte.

3.2 USTVARJALNA MOČ POSAMEZNIKOV

Obrtniki, združeni v cehih, so imeli točno določene pravice in dolžnosti, ki so vplivale tudi na stopnjo kakovosti pohištva. Pohištvo so izdelovali po načrtih. V renesansi je izšla tudi prva knjiga, ki je prikazovala dela najbolj znanih renesančnih oblikovalcev pohištva.

Na stil angleškega pohištva med 1760 - 1830 je odločilno vplival mizar in umetnik T. Chippendale, ki je izdal zbornik, v katerem je z risbami in tekstom pojasnil svoj način oblikovanja pohištva. V istem obdobju (rokoko) so imele na francoskem dvoru precejšen vpliv ženske (madame de Pompadour), kar se kaže v značilnostih tega izredno razgibanega, igrivega, lahkotnega in nežnega stila, ki posveča posebno pozornost popolni barvni harmoniji ambientov. Vpliv posameznikov, zlasti bratov Adams, je bil bistven tudi za angleški pohištveni stil klasicizem, na katerega sta vplivala brata Adams. Na angleški stil iz začetka 19. stol. pa sta vplivala mizarja Sheraton in Hepplewhite. Pobudo za francoski klasicizem je dala skupina mladih umetnikov, ki je pod vplivom antičnih izkopanin uveljavljala nove estetske nazore.

Za oblikovanje na prehodu stoletja in še bolj v 20. stol. je značilno, da so stil posameznih obdobj izoblikovale napredne skupine ali posamezniki, (npr. Thonet, Starck), ki so s svojimi idejami in inovacijami začrtali smernice posameznih smeri. Njihove zamisli so se pogosto širile preko svetovnih razstav in strokovnih revij. Če je bil v prvi polovici tega stoletja še prisoten en dominanten stil z narodnimi posebnostmi, pa to za zadnja desetletja (od 60-ih let dalje) ne velja več. Živimo v času razvoja različnih stilov, ki se oblikujejo glede na različne življenjske stile in imidže potrošnikov oziroma oblikovalcev.

Slika 1 Thonet M.; št. 14 (1859)

Thonetov stol številka 14 se po 134 letih še vedno proizvaja.

3.3 EKONOMSKA IN DRUŽBENOPOLITIČNA DOGAJANJA

Razvoj pohištva je v veliki meri odvisen od politične in gospodarske zgodovine naroda. Politična afirmacija posamezne dežele je pogosto povezana s večanjem gospodarske moči in standarda. Kar se seveda odraža tudi na pohištvu določenega časa. Vojne so pogosto vplivale na širjenje kulture z vojnim plenom in na mešanje kulture osvajalnih in premaganih narodov. Asirsko pohištvo je bilo naprimer za Grke bolj cenjen plen kot zlato in srebro. Germani, ki so v srednjem veku vdrli v južne dežele, pa so prenesli na ozemlje premaganih narodov tehnološko znanje s področja obdelave lesa.

Srednji vek je obdobje, v katerem je imelo močan vpliv krščanstvo, ki je v umetnost vneslo prvine mysticizma in krščansko simboliko. V 17. stol. se začne obdobje postopnega zmanjševanja fevdalne in cerkvene moči, krepki pa se moč meščanstva.

Henrik IV., ki je skušal obnoviti zaradi vojn gospodarsko uničeno deželo, je v Pariz pripeljal veliko število italijanskih in flamskih obrtnikov ter domače rokodelce poslal na izpopolnjevanje v tujino. Empir se je s pomočjo Napoleonove vojske razširil po Evropi, Angliji in Rusiji. Amerika je zaradi pritiska fašistične oblasti na vodilne predstavnike moderne, ki so emigrirali iz Evrope, postala središče funkcionalističnega gibanja.

Oblikovanje na začetku 20. stol. se zaradi masovne proizvodnje in potrošnje, novih tehnologij, energetskih virov in materialov bistveno razlikuje od vseh prejšnjih stoletij. Prizadevanjem za zdrav način življenja in večje udobje sledi potrošniška miselnost, ki se je začela razvijati v Ameriki in se od tu razširila v 60-ih letih po Evropi. Z vedno večjo konkurenco se večja pomen oblikovanja, ki postane eden bistvenih dejavnikov ekonomske uspešnosti proizvajalcev pohištva.

Slika 2 Breuer M., Stam M.; S 32 (1928)

Še vedno aktualen in ekonomsko uspešen jedilniški stol s podnožjem iz kovinske cevi.

3.4 KULTURNE RAZMERE

Pohištvo se je v dolgi zgodovini starega Egipta zaradi značilnega konzervatizma tedanje družbe le malo spreminjalo. Grško sedežno pohištvo je udobnejše, bolj praktično in manj ceremonialno kot egipčansko, kar je posledica drugačnega mišljenja in navad. Rimsko pohištvo odseva nagnjenje Rimljanov k razkošju in imenitnosti. Želja po razkošju in veličini je bila prisotna tudi v času dvornih slogov, kot sta barok in rokoko, ter v času historicističnih stilov, ko je meščanstvo z veličastnimi oblikami in količino skušalo ustvariti videz pomembnosti. V nasprotju s tem so za oblikovanje med zadnjima svetovnjima vojnama značilne racionalnost, funkcionalnost in treznost, ki so posledica drugačnega svetovnega nazora in kulture kupcev v 20. stoletju. Poleg tega je pomembno dejstvo, da je zaposlenih vedno več žensk; zato je pohištvo oblikovano tako, da ga je mogoče enostavno čistiti in vzdrževati red. V oblikovanju pričnejo upoštevati analitične in znanstvene osnove ter timsko delo.

3.5 RAZVOJ NA PODROČJU UMETNOSTI

Povezanost različnih umetnostnih področij je prisotna v vseh stilnih obdobjih. Tako je naprimer v srednjem veku opazen močan vpliv romanske in gotske arhitekture na oblikovanje pohištva, v renesansi pa predstavlja vir navdiha klasična antična arhitektura. Vzporednice med arhitekturo, slikarstvom, kiparstvom in glasbo najdemo tudi v vseh drugih stilnih obdobjih.

V nekaterih obdobjih, kot barok, rokoko, findesieclovska umetnost, racionalizem (abstraktna umetnost), pop art in postmoderna pa je prisotno tudi tesno sodelovanje med oblikovalci, kiparji, slikarji in arhitekti.

3.6 NAČIN ŽIVLJENJA IN STOPNJA STANOVANJSKE KULTURE

Prehod iz antičnega sveta v srednji vek pomeni zaton civilizacije, kar se očitno odraža tudi na kakovosti pohištva. Ponovni vzpon življenjske ravni je nastopil v poznem srednjem veku (gotika), ko so se začela razvijati mesta in sta se razcvetela trgovina in obrtniška dejavnost. Sedežno pohištvo (klopi in stolci) je poleg plemstva pričelo uporabljati tudi meščanstvo, vendar je količina še vedno omejena na minimum.

Baročni stil, ki se je izoblikoval na dvoru, je temu primerno razkošen, vzvišen in veličasten. V poznem baroku (regence) pa se že kažejo težnje po intimnejšem in humanejšem življenju, kar je vplivalo tudi na obliko in dimenzije pohištva. V drugi polovici 18. stoletja, ko so glavni naročniki iz vrst meščanstva, so oblike preprostejše, funkcionalnejše in bolj resne, pogoste so imitacije dragocenih materialov, s čimer so uspeli znižati končno ceno pohištvenih kosov. Zanimanje za cenejše pohištvo preprostih oblik, brez pretiranega okrasja in pozlate, se je nadaljevalo še v prvi polovici 19. stol. V drugi polovici 19. stol. pa se je zaradi poceni delovne sile in velikih prihodkov elitnega sloja, ki se je skušal izkazati s količino izdelkov, začelo obdobje v preteklost zazrte proizvodnje pohištva. Industrijska izdelava je močno pocenila izdelke, tako da so širšemu krogu potrošnikov postale dostopne tudi zahtevnejše oblike s krasilnimi elementi.

Veliko pohištvo in tapecirani stoli, ki so bili v začetku stoletja še znak premožnosti, postanejo proti koncu stoletja značilnost običajne opreme.

V začetku 20. stol. se prične poudarjati ekonomičnost in humanizacija življenjskega okolja. Aktualno je funkcionalno pohištvo strogih linij in brez dekoracije, primerno za zdrav način življenja. V 60-ih letih se je uveljavil sproščen življenjski stil, ki je poudarjal mladostne, nenavadne in futuristične oblike pohištva. V 80-ih so se ljudje začeli zavedati, da hiter življenjski ritem in s tem povezana odtujenost med ljudmi vodi v "prazno" življenje, polno kriznih in stresnih situacij. Oblikovalci so s pohištvom želeli popestriti sivino vsakdana. V 90-ih pa se poudarja ekološka osveščenost, zdrav način življenja in osebni stil posameznika. Pohištvo se identificira z imidžem posameznika.

Slika 3 Panton V.; Panton-Chair (1955-1967)

Lahek in udoben stol iz ojačane vlite umetne mase v enem kosu.

3.7 PRIORITETA POSAMEZNIH KRITERIJEV V RAZLIČNIH OBDOBJIH

Stoli so bili v starem Egiptu privilegij vladarjev in dostojanstvenikov. Udobnost prestola je bila drugotnega pomena, funkcija stola je bila predvsem v tem, da je

poudaril vzvišenost vladarja nad ostalimi. Izrazito simbolno funkcijo je imel zaradi vzpostavljanja hierarhične lestvice, simbolna funkcija oblike stola (naturalistično oblikovane živalske noge), pa je izražala pozitivne lastnosti stolovega lastnika.

Sedežno pohištvo je v antiki in zgodnjem srednjem veku še veljalo za simbol imenitnosti in dragocenost. Privoščili so si ga lahko le najbogatejši. V obdobju gotike, ko se prične razvijati meščanstvo, se pojavi težnja po večjem udobju, ki se nadaljuje v renesanso in manierizem, vendar pa je sedežno pohištvo v tem času še vedno precej okorno in monumentalno. Proti koncu 15. stol. postane uporabna funkcija stola pomembnejša od njegove simbolne vrednosti. V rokokoju pa je zopet pomembnejša okrasna funkcija stola, ki pogosto presega njegovo primarno uporabnost. Podobna nihanja so značilna tudi v naslednjih stoletjih: rokoko preide v strog in vzvišen klasicizem, ta v bidermajer s poudarkom na udobju, dekorativni findesieclovski umetnosti sledi funkcionalistični racionalizem, kot reakcija nanj se razvijeta teatralni pop art in postmoderna, po kateri nastane ponovna streznitev, ki se odraža v številnih individualističnih slogih 90-ih let. Poleg tega se je vzporedno s postmoderno razvijal v tehnično perfekcijo zazrti high tech.

3.8 MODA OBLAČENJA

Na tog, nesproščen in vzravnani način sedenja na stolih z visokimi pravokotnimi nasloni so v renesansi vplivala modna okorna oblačila. Zaradi mode širokih krinolin so ob koncu 16. stol. opustili opirala za roke, v baroku pa so podpore ročnih opiral pomaknili proti hrbtnemu naslonu.

4 PROSTORSKI DEJAVNIKI

4.1 GEOGRAFSKI POLOŽAJ

Narodi, ki živijo v predelih s toplejšim podnebjem, uporabljajo predvsem zračne in hladne materiale (vrbin preplet, trstika, bambus, les, kamen). Konstrukcija je lahkotna, dekoracija pa živopisna, poudarjena in obilna. Za severnejše predele s hladnejšim podnebjem pa so značilni topli materiali (les, volna, kože), masivnejše in bolj robustne konstrukcije ter manjši poudarek na dekoraciji. V rokokoju, ko so posvečali posebno pozornost barvam in njihovi harmoniji v ambientu, so tapcirne tkanine na pohištvu menjavali glede na letne čase.

4.2 RAZVOJ TRANSPORTNIH IN KOMUNIKACIJSKIH SREDSTEV

Razvoj prometa je v 17. stol. omogočil močan vpliv orientalske umetnosti, ki je ostal bolj ali manj prisoten vse do funkcionalizma. Naklonjenost eksotiki je bila posebej očitna v baroku in rokokoju. Na prevzemanje oblikovnih posebnosti umetnosti neevropskih narodov (azijska, japonska, islamska, egipčanska umetnost) pa so močno vplivale tudi svetovne razstave, ki so bile prav tako pogojene z razvojem prometa.

M.Thonet je neuspeli posel (stoli iz vezanega lesa so se med plovbo preko oceana deformirali) vzpodbudil k razmišljanju o novi tehnologiji, ki bi bila odporna na klimatske spremembe, značilne za pomorski transport.

Industrijska proizvodnja ter razvoj transportnih in komunikacijskih sredstev so v začetku 20. stol. vplivali na internacionalizacijo dizajna, ki traja približno do tretje četrtine tega stoletja, ko se je začelo poudarjati individualnost in ko kljub splošnemu razvoju tehnike, prometa in komunikacij nastane drobljenje na številne individualistične stile.

5 SKLEP

V opremi bivalnih prostorov se je od nekdanj zrcalila tehnološka razvitost in kultura družbe ter njena umetnost; skozi opremo se izražajo vrednote družbe in vizije časa. Vendar pa uporabni predmeti ne odsevajo samo kulturnih teženj, znotraj katerih nastajajo, ampak jih tudi sami ustvarjajo. S predmeti človek spreminja svoje življenjsko in delovno okolje ter posredno tudi samega sebe.

VIRI

- BONO E. et alii, Heureka, ured. Vilfan J., Ljubljana, Mladinska knjiga, 1978
BRUNT A., The illustrated guid to furniture, Oxford, Equinox Ltd, 1985
BUČIĆ V., Stol v petih tisočletjih, Ljubljana, Narodni muzej, 1973
KOS M., ŽARGI M., Gradovi minevajo, fabrike nastajajo, Ljubljana, Narodni muzej, 1991
PEVSNER N., Izvori moderne arhitekture i dizajna, Beograd, Izdavalčki zavod Jugoslavija, 1972
ROZMAN V., Konstrukcije v lesarstvu IV., Ljubljana, Zveza društev inženirjev in tehnikov gozdarstva, 1986
VOLKER A., JOCHEN G., THUN M., Designen heute, Munchen, Prestel - Verlag, 1988
ZEVI B., Pogledi na arhitekturo, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1959